

Z drugim, proti drugemu

Festival Pranger je nastal zaradi spoznanja o neslišnosti poezije in o nezadostnosti kritike le-te. Ker stanje stvari še ni preseženo, tudi letos objavljamo utemeljitve izbranih treh kritikov letošnjega festivala (Irene Novak Popov, Marka Golje in Andreja Hočvarja)

MARKO GOLJA

Poezija je oaza absolutne svobode in hkrati neizmerne odgovornosti. Pesnik lahko piše o vsem, toda vsaka vejica, črka ali besedica lahko spremenijo pomen zapisa. Kaj zamolčati in kaj povedati, kako izraziti neizrekljivo oziroma vse tisto, o čemer sleherniki molčimo, jecljamo ali kričimo? Kaj je tisto, kar nas določa, za luča med zvezde ali pahne v globel? Kaj je vredno pesmi v času, ko so velike zgodbe ponovno aktualne, ko je vse dovoljeno in nič skrito? Na ta in podobna vprašanja odgovarjajo med slovenskimi pesniki tudi Primož Repar z zbirko Stanja darežljivosti (Mladinska knjiga), Maja Vidmar z zbirko Sobe (Apokalipsa) in Franjo Frančič z zbirko Neko napalmsko jutro, ko kri zalije sanje (Litera).

Od sebe k tebi

Primož Repar je filozof po izobrazbi, piše filozofska besedila in se še kako drugače ukvarja s filozofijo. Toda zakaj filozof piše poezijo? Je poezija zgolj medij več, v katerem preigrava filozofske teme? Ali pa lahko poezija seže (pa čeprav s tišino) ali preprostostjo tja, kamor filozofija ne more? Pesnik Repar začne svojo pesniško zbirko Stanja darežljivosti s ciklom, ki vsaj nekoliko variira oziroma namiguje na naslov zbirke: Dnevnik darežljivosti. V naslovu je sicer vidno, da se darežljivost pojavlja in razkriva večkrat, pač v različnih stanjih, toda samo uvodni cikel vsebuje besedo darežljivost ter zato morda lahko pomaga razumeti, kako pesnik razume verjetno kar najpomembnejši pojem svoje poezije. Darežljivost izraža nagnjenost, voljo, pripravljenost, odločenost subjekta, da daruje. Toda tu je njene samoumevnosti verjetno že konec. Beseda namreč ne odgovarja na vprašanje, komu darovalec daruje in kaj mu daruje. Zato je morda prvo vprašanje, za kakšno darovanje gre v Reparjevi poeziji, kako ga razumeti in kaj pomeni tako za pesnika kot tudi za bralca. V omenjenem ciklu Dnevnik darežljivosti kar precej drobce priča o tem, da so pesmi v njem nastale ob konkretni človeški izkušnji in hkrati ob njeni refleksiji, intimnem zretju, ki se je skristaliziralo v pesem. Naslov prve pesmi je tako Dnevnik Miklavža Ocepka, pred časom preminulega filozofa in sodelavca revije Apokalipsa. Toda če se zdi, da je pesnik v uvodnem pesniškem srečanju z odsotnim drugim še zadržan, da razkroji besedo v nejasnost neuhojene steze, pa je v vseh naslednjih pesmih v ciklu jasnejši, neposrednejši, osebnejši, izpovednejši. Srečanje z drugim je srečanje z njegovo odprtostjo, neposrednostjo, ranljivostjo, občutljivostjo. Srečanje z drugim je srečanje s sabo, šele v srečanju z drugim vidiš sebe. Človeškost drugega je mera našega padca, dolžine popotnega koraka, vsega kar je neke vmes, sredi prehajanja, brez pristanika. Kako brezkompromisno zavezo ponuja odsotni drugi, daje slutiti uvodno vprašanje v pesmi Der Philosoph I: Kaj če te razočaram? Tam, kjer bi ob odsotnem pričakovali preteklik (Kaj če sem te razočaral), češ, s tvojo smrtjo sem odvezan, je pesnik nepopustljiv: zaveza do drugega seže čez smrt, je zavezujoča tudi za jutrišnji dan. Skratka, tam, kjer naj bi bila na delu retorika, gre za intimo zavezo. Med intimnimi zavezami ima ljubezen posebno mesto. To pokaže pesem Siddarta v drugi tercini, ki gre takole: Ljubezen je vselej/ dveh

Izbranci Marka Golje

Kaj je vredno pesmi v času, ko so velike zgodbe ponovno aktualne, ko je vse dovoljeno in nič skrito?

vmes pa/ ljubosumni Bog./ Med prvim in drugim verzom nekaj manjka, toda kaj je tisto neizrekljivo (ob izrekljivem in ljubosumnem Bogu), tega pesnik ne pove. Seveda je vedno priročna razlaga, da gre pač še za eno malomarnost pri tisku, toda lepša razlaga je, da je omenjena praznina prostor neizrekljivega, nekaj, kar določa, bogati, plamti ljubezen dveh, nekaj, česar ne morejo izreči niti pesniki. Ali pa. V zbirki je tudi cikel Razjede bližine, v njem pa pesem, ki se začne z verzom Včasih me nikjer ni. Če se Repar v nekaterih pesmih v zbirki Stanja darežljivosti, tudi v pesmih, omenjenih v prejšnjih vrsticah, dobro znajde med povednostjo, celo izpovednostjo in dvoumnimi premenami, se v omenjeni pesmi odpove vsem nejasnostim. Največji dar bližine je eno, zato je škoda, da Repar ni z njo sklenil pesniške zbirke. Od sebe k nama.

Od sebe proti sobi

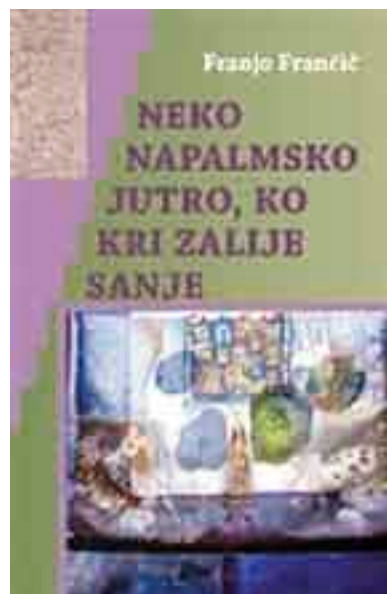
Bolj kot o topografiji sobe lahko govorim o mitologiji sobe: seveda se takoj spomnite vsaj na dve sobi, na lastno sobo Virginie Woolf in sobo 101 Georgea Orwella, skratka, na prostor želje in prostor groze. V ta široki razpon je postavljena tudi poezija, objavljena v pesniški zbirki Maje Vidmar z naslovom Sobe. Soba na sebi se začne z vrati, zato verjetno ne preseneča, da se zbirka začne s pesmijo Vrata. Vendar pesnica če v tej uvodni pesmi zastavi svojo najnovejšo zbirko več kot zgolj pričevanjsko, poročevalsko oziroma osebno izpovedno. Najprej seveda z naslonitvijo na mitologijo (Pred vrati stoji/Lotova žena.), predvsem pa z univerzalizacijo ženskega razmerja do sobe kot metonimije ženske usode (Pod tujim/imenom/bo pričala/še tisočletja/o stiski/pred vrati//) Toda če je videti v uvodni intonaciji vse razvidno, pesnica razvije bolj kompleksno podobo tega razmerja. Paradoksalno je, da za subverzijo uporabi simetrijo. Uvodne pesmi imajo svoje odmeve, variacije oziroma dopolnitve na koncu knjige, na primer: če je prva pesem Vrata, je tako tudi naslov zadnje pesmi, če je naslov druge pesmi Nebotičnik, je naslov predzadnje pesmi Nebotičniki. Vendar ti diptihi ne ponujajo harmonične celote, nasprotno pesnica v uvodni pesmi morda še ubesedi žensko usodo, nakar pa v sklepni pesmi seže višje, dlje, globlje kot "zgolj" v žensko zgodbo. Tako sklepna pesem Vrata sicer obnovlja mitološki drobec Lotove žene, hkrati pa ga uporabi kot kontrapunkt. Predvsem pa v tretji, sklepni kitici (Taka osamljenost/bo sčasoma/strla božje

srce,/in kdor bo/ zagledal, da je/prijela za kljuko/na vratih, bosta/vstopila.//) uporabi podoben prijem kot Primož Repar v pesmi Siddarta. Skratka, v kitici, v pesmi "neka" manjka, ponovno v navzočnosti božjega, nekaj je izpuščeno, zato je videti pesem okorna, toda prav to izpuščeno je ključno za sugestivnost pesmi, za njen srečni konec, za rojstvo dvojine. Toda takšna razlaga ne more spremeniti vtisa, da zbirka Sobe vsebuje pretežno tesnobne pesmi, ki se najpogosteje dogajajo na robu, ne pa v sobi, ki je ta hip odprla svoj tu. Med njim in njo sicer lahko obstaja neka podobnost, toda tudi ta vez je nejasna, predvsem pa nezadostna. To je najočitnejše v pesmi Spet soba 333, ki se sklone z distihom tudi moja si odpočiva/podobno tako.//, vendar ni jasno, kaj določa svojilni pridevnik moja. Se nanaša na nezakrito tujostkar bi pomenilo, da se ona in on počutita tuje v družbi drugega? Ali pa se morda nanaša na smrtki se v pesmi pojavi pozneje kot nezakrita tujost in je očitno v tolikšni meri neznosna, da bi zaradi nje ona najraje (...) pobegnila/ ali vsaj glasno govorila.//? Drugi tako ni več azil, navdih, ampak zrcalo tesnobe, bolečine, padca, neodrešitve. Zato ne preseneča, da v že navedenem sklepnem distihu (tudi moja si odpočiva/podobno tako.//) pesnica uporabi manj znani in redko rabljeni glagol odpočivati. Ta nedovršni glagol bi lahko zmotil kakega lektorja, ki bi ga popravil v dovršno obliko (odpočiti) ali nedovršno (počivati), ampak izbrani glagol zelo natančno opiše pripovedovalnik položaj. Ni končnosti, ni stanja milosti, kaj šele darežljivosti, so le napore, mučne ponovitve. Morda bi tako poezijo pisal Bergman, morda je nekaj opisanega razpoloženja, a manj zgoščeno, ustvaril Carver. Ne le, da v tej poeziji ni srečnega konca, ni niti srečne niti konca. Zato je zbirka Sobe zelo pogumno dejanje, ki z minimalistično govorico zabriše morebitne sledi avtobiografske zgodbe, na njenem mestu pa izpiše univerzalno zgodbo medčloveške odtujenosti. Prazna soba, tvoje telo.

Nemir sva jaz in ti

Franjo Frančič je zelo plodovit avtor. V svetu, v katerem so pomembni superlativi, je resen kandidat za najbolj produktivnega avtorja na Slovenskem. Hkrati pa ga ob ustvarjalni silovitosti spremlja nekoliko slabšalen sloves, češ da piše preveč in prehitro, pač z neizrečeno domnevo, da bi bil boljši avtor, če bi pisal manj in počasneje. Toda to preprosto ne drži. To dokazuje Frančičeva zbirka Neko napalmsko jutro, ko kri zalije sanje. Zbirka vsebuje kratka besedila, pesmi v prozi. Pesem v prozi je morda nekoliko hibriden žanr, toda avtor je s svojimi kratkimi besedili ustvaril zelo radikalno podobo človeške bolečine in medčloveške odtujenosti. Kot da bi si Frančič zaadal nalogo, da ubesedi odprto rano bolečine na sebi, nato pa to rano stopnjuje in radikalizira. Skratka, ne zanima ga opis posamezne bolečine, ampak njeno stopnjevanje in nato zaostritev do skrajnih robov. Frančič tako opisuje posameznikovo ranjenost, bolečino v razmerju z drugim, drugo. Čeprav so njegova besedila polno konkretnih podrobnosti, pa

spretno, sugestivno in silovito presega faktografskost, opisnost, dokumentarnost ter se z objavljenimi besedili zmerom znova prebije v svet duhovnih, duševnih, psihičnih stanj, ki niso samo njegova. Njegova besedila so pravi zamahi, izbruhi v enem stavku, pa vendar s preudarno stopnjevanjem in odmerjenim ritmom. Niso histerični izbruhi, čustveni izlivi, ampak zapisi, v katerih imajo svojo mesto tako eksplozije, zagoni kot implozije, upočasnitve, tako naštevanja kot metafore. Da so duša, telo, svet nezaceljivo ranjeni, priča metafora, ki jo avtor rad uporablja. Ta metafora so angeli brez kril. Je še toliko bolj šokantna, ker na eni strani prevrednoti baročno tradicijo angelcev, predvsem pa, ker se vpisuje v ris avtorjevega odnosa do katoliške vere in njenega univerzuma. Toda kot da pohaba angelov ni dovolj, jo avtor stopnjuje vedno znova. Enkrat so angeli brez kril izgubljeni v megli, drugič so njihova telesa okrvavljena, ... Sploh je stopnjevanje od konkretnega k odmaknjenemu, abstraktnemu tisti postopek, ki ga avtor najbolj pridoma uporablja, da se odmakne od osebne izkušnje v besedilo, ki zadane bralce, pripravljene na radikalno izkušnjo, bolečino drugega, druge. Pri tovrstnem stopnjevanju ima pomembno vlogo rodilniško nizaenje besed, kjer vsaka naslednja določa predhodno lastnico Frančiču ne zadošča pozaba, niti prah pozabe, ampak se zadovolji šele z vetrom prahu pozabe, tako da tvoj pepel pleše z vetrom prahu pozabe... Zanimivo je tudi, da tudi pri Frančiču nastopa soba, prav tako v večpomenski vlogi, od najbolj trivialne kot oznake za določen fizični prostor (neuresničene odrešitve vsakršne, torej tudi fizične bolečine), predvsem pa spet kot metafora izgubljenosti in odtujenosti (od samega sebe, od bližnje). Soba tako pri pesniku (tako kot pri pesnici) ni več prostor varnosti, zavetje lepe duše, kraj tihe sreče, pokrajina harmonije, ne. Pravzaprav v svetu teh pesmi ni nobenih obličev, odrešitvenih obrazcev, življenjskih modrosti; še literatura se s svojimi okruški, citati prepoznavnih verzov, obnaša bolj kot glaževina. (Je to morda razlog, da se je Frančič odpovedal verzom, ki če so dovolj udarni in zvočni in zvončkjavji z lahkoto zaživijo svoje lastno življenje, zunaj bolečine?) Pesnik tako v pesmih, zbranih v zbirki, pove vse, ničesar ne spusti, kot da je grešni kozel ali dvorni norec nerazumne in prerazumne kulture. Kako dolgo bo (lahko) Franjo Frančič vztrajal na tem robu, tega ne ve, ne more vedeti niti sam. Boleče, neznosno, neko napalmsko jutro kri zalije sanje.

Proti drugemu, brez drugega

Razmerje do drugega, o katerem pišejo Primož Repar, Maja Vidmar in Franjo Frančič v zbirkah, izbranih za letošnji Pranger, je morda edina priložnost za slehernikovo samoodrešitev. Pozabite na instant bližnjice, institucije odrešitve in nadčasovne avtoceste. Sem jih izbral zato? Sem zato pisal o njih? Ne vem, morda. Vem pa, da pisanje o poeziji ne more nadomestiti branja poezije. Zato bo ta spis preživel le, če bosta, draga bralka in bralec, segla po kateri izmed omenjenih zbirk.

Pavček in Gošnik Godčeva za Andersenovo nagrado

Ob Pavčkovi kandidaturi je izšla dvojezična zbirka njegovih pesmi Majhnice in majnice

Slovenska kandidata za Andersenovo nagrado za leto 2010 sta pesnik Tone Pavček za področje literature in Ančka Gošnik Godec za ilustracijo, je sporočila predsednica slovenske sekcije IBBY Tilka Jamnik. Ob Pavčkovi kandidaturi je izšla dvojezična zbirka njegovih pesmi Majhnice in majnice, podnaslovljena Pesmi mnogih let za mnoge bralce.

Zbirka z angleškim naslovom "Budding Songs, Maying songs", ki bo Pavčkova dela približala članom žirije za Andersenovo nagrado iz vsega sveta, prinaša izbor njegovih najboljših mladinskih pesmih. Nekatere bralce bo v knjigi pritegnila Pavčkova značilna hudomušnost, druge občutek za sodoben utrip mladih, spet tretje bo nemara pritegnil skoraj eksotični pridih starožitnosti ali pesnikov lirizem in vitalizem, so zapisali pri založbi.

Mlade bralce Pavček med pesmi pospremi s simpatičnim uvodom, v katerem zariše svojo pestro zasebno, službeno in pesniško pot. Pesmi, razdeljene v devet tematskih sklopov, spremljajo ilustracije Damijana Stepančiča. Za angleške prevode so poskrbeli Nada Grošelj, Erica Johnson Debeljak, Alan McConnell-Duff in Andrej Rijavec.

Nagrade Hans Christian Andersen Mednarodna zveza za mladinsko književnost IBBY (International Board on Books for Young People) podeljuje vsaki dve leti literarnim ustvarjalcem in ilustratorjem, katerih umetniški opus predstavlja pomemben in trajen prispevek k svetovni mladinski literaturi. Nacionalne sekcije iz 33 držav so za Andersenovo nagrado 2010 predlagale 29 literarnih ustvarjalcev in 27 ilustratorjev.

Mednarodna žirija se bo sestala marca prihodnje leto in izbrala nagrajenca. Imeni bo javnosti sporočila na sejmju mladinske literature v Bologni 22. marca 2010. Nagradi bodo podelili 11. septembra prihodnje leto na 32. kongresu IBBY v španskem mestu Santiago de Compostela.

Slovenska sekcija IBBY sicer nominira tudi slovenskega kandidata za nagrado Astrid Lindgren Memorial Award (ALMA). Letos je to ilustratorka Alenka Sottler, slovenska IBBY pa ponavlja še kandidaturu ustvarjalke Lile Prap (Lilijane Praprotnik Zupančič), so še sporočili z založbe Miš. (sta)

Nagrada princa Asturije za pisatelja Kadareja

Albanski pisatelj Ismail Kadare (73) je letošnji dobitnik ugledne španske nagrade princa Asturije za književnost. Kadare je bil že večkrat v ožjem izboru za nagrado, letos je premagal pisatelje Ceasa Noteboom, Antonia Tabucchija, Iana McEwana in Milana Kundero, je poročala nemška tiskovna agencija dpa.

Žirija za nagrado princa Asturije je v svoji obrazložitvi zapisala, da se Kadare v svoji delih vedno postavi proti kakršnikoli obliki totalitarizma. Pesnik in pisatelj Kadare je Albanijo zapustil leta 1900. Zdaj živi v Parizu. Dve od njegovih del sta prevedeni tudi v slovenščino: General mrtve armade in Zlomljeni april.

Nagrada princa Asturije, ki velja za špansko različico Nobelove nagrade, je vredna 50.000 evrov in jo podeljujejo v osmih kategorijah. Nagrade vsako jesen podeli španski princ Felipe. (sta)